

ความทรงจำและประวัติศาสตร์สุขภาพกับสังคม

เรียบเรียงโดย ศ.นพ.เสม พริ้งพวงแก้ว

1. บทนำ

คำกล่าวเตือนใจ วินสตัน เชอร์ชิล อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ

THE LONGER YOU CAN LOOK BACKWARD, THE FURTHER YOU LOOK FORWARD.

พุทธโอวาท   วันนี้อาศัยเมื่อกวาน พู้งนี้อาศัยวันนี้

2. ครุแพทย์ของประเทศต่างๆ ของโลก

ดูภาพวิวัฒนาการของมนุษย์วานรจาก HOMINID ถึง มนุษย์ปัจจุบัน HOMO SAPIENS SABIENS

1) HOMINID   4 ล้านปี ความจุของสมอง 300 – 600 c.c.

2) HOMO ERECTUS   3 ล้านปี ยืนตัวตรง ตั้งฉากกับแผ่นดิน
เริ่มเดินทางย้ายที่อยู่ออกจาก AFRICA ส่วนสัตว์ทั้งหลายตัวขนาน
กับแผ่นดิน ในการยืนตัวตรง ศีรษะรับพลังจากจักรวาล สมอง
พัฒนาใหญ่กว่าสัตว์

มนุษย์ปัจจุบันมีความจุสมอง 1,355 c.c.

สมองของมนุษย์วานร = 300 – 600 c.c.

3) HOMO ERECTUS   เมื่อ 4 แสนปี มีความจุของสมอง 900 – 1,200 c.c.

เริ่มรู้จักใช้หินเป็นเครื่องมือ ซึ่งแบ่งออกเป็น

ก. สมัยหินเก่า

ข. สมัยหินกลาง

ค. สมัยหินใหม่

4) HOMO ERECTUS   มนุษย์สมัยเริ่มรุ่งเรือง เป็นนักล่าสัตว์เป็นอาหาร ประมาณ 1 หมื่น
ปีเจริญขึ้น ใช้เครื่องล่าสัตว์เหล็กปลายแหลม รู้จักปลูกอาหาร ดู
ตามลักษณะคราดเหล็ก ปลูกถั่วบริเวณ MESOPOTAMIA
ระหว่างแม่น้ำสองสาย TIGRIS และ EUPHRATES~ ประเทศอิรัก
ปัจจุบันรู้จักการท่อน้ำปลูกสวน ทำเครื่องมือในการท่อน้ำ ดังที่ยัง
พบเห็นแถวแม่น้ำ NILE ในอียิปต์ ในประเทศอินเดียและประเทศจีน

3. มนุษย์สมัยประวัติศาสตร์ 5000 ปี มาแล้ว

สร้างประเทศ ศาสนา   เริ่มมีหลักฐานให้เห็นในการก่อสร้างในประเทศอียิปต์ สร้างพีระมิด

การเลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร ในประเทศจีน 4,500 ปี สร้างล้อในการขนส่ง สร้างเข็มทิศ สร้างจักรกรรม หยางและหยินทุกอย่างเกิดเป็นคู่กัน ชาย หญิง กลางวัน กลางคืน น้ำท่วม แผ่นดินแล้ง ดีและชั่ว สร้างกำแพงเมืองจีน (พ.ศ. 300) สร้างความเชื่อ TAOISM ในประเทศอินเดีย 3,500 ปี พวกพราหมณ์นำฮินดู พุทธศาสนา ไทโร แอสเตอร์ ในตะวันออกกลาง มีศาสนา พระเยซูคริสต์ในอาหรับ มีพระมุฮัมหมัด และมีการสร้างอาณาจักรและสงครามใหญ่ทำลายล้างชีวิต เช่น พระเจ้า ALEXANDER 300 ปี ก่อนคริสต์ศักราช และโดยเฉพาะในประเทศอินเดีย มีตำราพระเวท ฤคเวท สามเวท อถรรพเวท ยัชกรเวท ซ่าสตร์วีบูชา เมื่อ 3,500 ปี มาแล้ว MOSES พาพวกยิวออกจากเป็นทาสในอียิปต์ผ่านทะเลแดงเข้ามาอยู่ในตะวันออกกลาง เมืองเยรูซาเล็ม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของยิว คริสเตียนและอิสลาม ประมาณ 3500 ปี ของยิว คริสเตียน 2000 ปี อิสลาม 1,400 ปี จำนวนผู้นับถือคริสเตียนเป็นที่หนึ่ง อิสลามเป็นที่สอง

4. ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เมื่อ 500 ปี มาแล้ว

GALILEO (พ.ศ. 2107 – 2185) มีความเห็นเกี่ยวกับโลกไม่เหมือนกับท่านอาจารย์ ARISTOTLE COPERNICUS พ.ศ. 2086 เสนอความเห็นเกี่ยวกับโลก ไม่เหมือนกับของ GALILEO

พ.ศ. 2280	DESCARTE นำวิชา GEOMETRY ใหม่
พ.ศ. 2230	NEWTON เสนอวิชา LAW OF MOTION
พ.ศ. 2402	DARWIN – ORIGIN OF SPECIES
พ.ศ. 2446	WRIGHT BROTHER – เริ่มการบิน 2 ปี
พ.ศ. 2448	EINSTEIN – SPECIAL RELATIVITY
พ.ศ. 2458	EINSTEIN – GENERAL RELATIVITY, $E = MC^2$
พ.ศ. 2496	WATSON & CRICK – DNA
พ.ศ. 2512	FIRST MAN OF THE MOON
พ.ศ. 2522	FIRST TEST TUBE BABY
พ.ศ. 2540	FIRST SHEEP CLONING

5. พระเจ้าแห่งสุขภาพ พระบิดาแห่งการแพทย์

GOD OF HEALTH

FATHER OF MEDICINE

เมื่อโลกมีอายุถึงสมัยประวัติศาสตร์ 5,000 ปี มาแล้ว

บันทึกตามทวีป

1) ทวีปเอเชีย

ประเทศจีน

GOD OF HEALTH, SHEN NUNG สร้างตำรา PEN TSAO
FATHER OF MEDICINE = HWANGTI (CIRCULATION OF
BLOOD สร้างตำรา NEI CHING) ศัลยแพทย์ผู้โด่งดัง สมัยสามก๊ก
พ.ศ. 700

ประเทศอินเดีย

สมัยพระเวท ก่อนพุทธศาสนา
สมัยพราหมณ์ ก่อนพุทธศาสนาและหลัง
FATHER OF MEDICINE = จารกะ
= สาสรูตะ

ชีวกโกมารภัจ สมัยพุทธศาสนา

พระไตรปิฎก – เกาส์ชันธกะ

2) ทวีปแอฟริกา ประเทศอียิปต์

GOD OF HEALTH = HORUS

FATHER OF MEDICINE = IMHOTEP มีตำรา PAPYRUS มากมาย

3) ทวีปยุโรป GREECE

GOD OF HEALTH = APOLLO

FATHER OF MEDICINE = HIPPOCRATES

4) ทวีปยุโรป ประเทศอิตาลี กรุงโรม

FATHER OF MEDICINE = GALEN

6. โรงพยาบาลในสุวรรณภูมิ

หลักฐานตามศิลาจารึกพบที่ด่านประคำ เมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ศุภมัสตุดการ พระ
พุทธศักราชล่วงมาได้ 1729 ปี ศิลาจารึกได้กล่าวสรรเสริญพระเกียรติยศของพระเจ้าชัยวรมันที่จัดสร้าง
โรงพยาบาลรักษาคนไข้มีจำนวน 102 โรง ในพระแทนของโรงพยาบาล มีพระพุทธรูปประดิษฐาน 798
องค์ มีจำนวนแพทย์ พยาบาล คนไข้ ยา อาหาร วิธีรักษาโรค พร้อมหลักการบริหารโรงพยาบาล

ทวีปยุโรป การสร้างโรงพยาบาลแห่งแรกที่กรุงโรม พ.ศ. 743 แพทย์ GALEN (พ.ศ. 673-743)

7. แพทย์คนแรก ๆ ของโลก ประวัติศาสตร์ของโลกเริ่มเมื่อ 5000 ปี

ประเทศอียิปต์	IMHOTEP
ประเทศจีน	EMPEROR SHEN NUNG
ประเทศอินเดีย	CHARAKA
ประเทศ GRESSCE	HIPPOCRATES ต้นพุทธศาสนา (460 B.C.) เป็นลูกหลานของ AESCULAPIUS ซึ่งมีลูกสาว 1) HYGEIA 2) PANACEA APOLLO = GOD OF HEALTH

ประวัติศาสตร์ระบบสุขภาพไทย

จีน 4500 ปี	3300 ปี อินเดีย
1. EMPEROR SHEN NUNG แต่งตำรา PEN TSAO อธิบายคุณภาพของฝิ่น ACONITE สลัด เหง้า กำมะถัน สารหนู 2. EMPEROR HWANGTI แต่งตำรา NEI CHING อธิบายการไหลของเลือด - หยาง - หยิน ธาตุทั้ง 5 - ดิน น้ำ ลม ไฟ และแร่ 3. ความสัมพันธ์ของธาตุทั้ง 5 = สุขภาพ	1. สมัยของพระเวท (1500 – 800 B.C.) ก. คัมภีร์ฤคเวท : ถวายพระพร ข. คัมภีร์สามเวท : พิธีบูชาน้ำโสม ค. คัมภีร์ยชุรเวท : บูชาพลีกรรม ง. คัมภีร์อถรรพเวท : เวทมนต์คาถา 2. สมัยพราหมณ์ ตามแบบ SUSRUTA SAMAHITA สมัยอายุรเวท เรื่องชีวิต 700 B.C. 3. ชีวกโกมารภัก สมัยสมเด็จพระเจ้า - รักษาฝืนสูตรของพระพุทธเจ้า - รักษาโรคสมองของเศรษฐีกรุงราชคฤห์ - รักษา PROLEMY แห่งอียิปต์
4. หมอฮูโต้ว ศัลยแพทย์สมัยสามก๊ก - เป็นผู้นำกัญชาเป็นยาระงับ - เปิดหน้าท้อง - ตัดม้าม - เป็นผู้แสดงลักษณะของชีพจรมากกว่า 200 ชนิด	4. ยุคพุทธศาสนา - รักษาทุกข์ - เหตุแห่งทุกข์ - การดับทุกข์ - เกสัชชันธกะ

จีน 4500 ปี	3300 ปี อินเดีย
5. ประโยชน์ของต้น MA HUANG รักษาหืด (EPHEDRINE)	5. พระเจ้าอโศกมหาราช พ.ศ. 319 – 370 สร้างโรงพยาบาล
6. ใช้ต่อมไทรอยด์แห่งรักษา CRETIN	
7. ใช้สะเก็ดแห่งบาดแก้ SMALL POX	
8. นวด ผังเข็ม CUPPING ดึงผิวหนัง	

8. ประเทศไทยเท่าที่ศึกษาหลักฐานตามหนังสือ คุณลิขิต สุนทรระกูล พุศศักราช 2494 ปฐมกษัตริย์จีน พระเจ้าหวงตี้ ครองราชย์ 2154 – 2055 ปี ก่อนพุทธศักราช

8.1 พระเจ้าเหา ครองราชย์ 2054 – 1971 ก่อนพุทธศักราช

พระเจ้าเสี่ยวเหา หรือพระเจ้าหาน้อย พระองค์เป็นราชโอรสของพระเจ้าหวางตี้ เกิดปีมะโรง 2054 และสวรรคตปีเถาะ 1971 ก่อนพุทธกาล

พระองค์เป็นต้นตระกูลไทย อยู่ในราชสมบัติ 84 ปี พระราชทานตราตั้งราชตระกูล “ไทยไทย”

พระบรมศพฝังอยู่ ณ เมืองฟูจู่ มณฑลซานตง (ซัวตัง) เป็นเจ้าอากรห้องน้ำส่วยอากรห้องน้ำ

มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น หลอ จงไทย ลุงไทย พวนไทย เตไทย

8.2 จารึกอาณาจักรน่านเจ้า พ.ศ. 1390 โดยเซงเหว (พิมพ์โดย คณะกรรมการประวัติศาสตร์วัฒนธรรมโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี 1 กุมภาพันธ์ 2510 ๗๗๗ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี)

พ.ศ. 1309 พระเจ้าโก๊ะล่อฝง เป็นกษัตริย์แห่งน่านเจ้า พี่ล่อโก๊ะ คือ ขุนบรม ครองราชอาณาจักรและเป็นผู้ก่อสร้างอาณาจักรน่านเจ้าเป็นสาขาหนึ่งของชาติไทย ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองตาลีฟู (หนองแส) ในปัจจุบัน สิ้นพระชนม์ พ.ศ. 1291

โก๊ะล่อฝงเป็นกษัตริย์สืบต่อกันมาได้ทำการต่อสู้กับประเทศจีนและสามารถทำลายชีวิตทหารจีนได้กว่า 60,000 คน ความกล้าหาญทำให้ไทยหาธิเบตเป็นพันธมิตร

แคว้นแคว้นเมืองเชียงรุ่ง บริเวณสิบสองปันนา

เมืองเชียงตุง เขมรรัฐ เรียกกันว่า เชน คือ คำว่า เขมร-ขอม

เรียก เชียงแสนว่า “โยนกนคร” เรียกพลเมือง ยวน

แคว้นหลวงพระบาง เรียก ลาวซัว ชะวา ล้วนช้าง

เขมรจำปา – แยกครัว - เป็นหมู่บ้านคลองแสนแสบวัดพญาอัง

สร้างวิหารโบโรโบโด พ.ศ. 1360 ในอินโดนีเซีย

10.3 พงศาวดารโยนก เชียงแสนเก่า พ.ศ. 1300

พวกกล่อม (เขมร) ทิ้งเมืองสุวรรณโคฒาคำเป็นเมืองร้าง

ฟี่ล่อเก๊ะ คือ ขุนยรม (พงศาวดารโยนก) ครองน่านเจ้า สิ้นพระชนม์ พ.ศ. 1291

พระราชบุตร เก๊ะล่อฝง พระเจ้ากาลหงส์ อายุ 36 พรรษา ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทนในอาณาจักรน่านเจ้า ส่งพระเจ้าสิงหนวัติกุมาร พร้อมด้วยครอบครัวไทย 1 แสนคน ลงมาตามแม่น้ำโขงเพื่อตั้งเมืองใหม่ เพราะน่านเจ้าถูกจีนรุกราน

การสร้างเมืองแห่งแรกในสุวรรณภูมิประเทศไทย พ.ศ. 1300 โดยพระเจ้าสิงหนวัติกุมาร พระราชโอรสองค์น้อยของพระเจ้ากาลหงส์ และมีกษัตริย์สืบต่อกันมาเป็นเวลา 255 ปี เกิดมหาภัยพิบัติ พระราชวังของกษัตริย์จมลงกลายเป็นหนองน้ำใหญ่อยู่ในปัจจุบัน

พวกราษฎรที่เหลืออยู่ได้นัดหมายกันตั้งผู้ปกครองโดยสามัญชนคนธรรมดา เลือกกันเป็นประธาน ปกครองแบบประชาธิปไตยติดต่อกันเป็นจำนวน 91 คน ในเวลาเกือบร้อยปี (พ.ศ. 1650) บริเวณที่ประชาชนชุมนุมเลือกผู้ปกครองประเทศ เรียกว่า “เวียงปริกษา” ซึ่งยังปรากฏที่เมืองเชียงแสนในปัจจุบัน

พระเจ้าพรหมกุมาร พ.ศ. 1479 เขมรได้เข้าครอบครองเป็นการชั่วคราวโดยไทยโยนก มีพระเจ้าพรหมมหาราชองค์แรกของประเทศไทยกู้อิสรภาพกลับมาได้จากเขมร และทรงแต่งตั้งพระเจ้าชัยศิริเป็นเจ้าเมืองฝาง ซึ่งต่อมาได้อพยพไปครองเมืองกำแพงเพชรและสุดท้ายไปอยู่ที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เชื้อสายของท่านเป็นต้นตระกูลพระเจ้าแผ่นดิน ณ กรุงศรีอยุธยา ซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. 1893 (กรุงปักกิ่งก็สร้างในระยะนี้) พระเจ้าเม็งรายมหาราชผู้สร้างเมืองเชียงราย พ.ศ. 1804 และสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 1839 ก็เป็นลูกหลานของคนเชียงแสน ซึ่งต้นตระกูลคือ คนไทยที่อยู่บริเวณดอยตุง เป็นเจ้าของจอบในการเพาะปลูกสมัยกสิกรรมของโลกในสมัยกลางของสมัยหินกลางและสมัยหินใหม่ จน 10,000 ปี ถึงปัจจุบัน ท่านชื่อ ปู่เจ้าลาวจก (จก ภาษาเหนือว่า จอบ)

พระเจ้าแผ่นดินของสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองของขอมมาก่อนก็เป็นชาวเชียงแสน คือ พ่อขุนบางกลางหาว ของเมืองนครไทย และขุนผาเมือง (ชาวเชียงแสน) แห่งเมืองยางยาง ท่านเป็นลูกเขยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระอริอุอยู่ในพระธาตุจอมกิติ เมืองเชียงแสนในปัจจุบัน

พระพุทธรูปสำคัญของประเทศไทยก็เป็นฝีมือของชาวเชียงแสนทั้งนั้น เช่น พระพุทธชินราช (พ.ศ. 1900)

การแพทย์แผนไทยจากจีน อินเดีย และยุโรป ก็มีตามสมัยนั้นๆ

9. ประวัติศาสตร์สาธารณสุขไทย สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 9) (พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2551)

เริ่มต้นด้วย

กรมรับผิดชอบ

กรมหมอหลวง – ความรู้จากประเทศจีน อินเดีย ยุโรป

กรมพยาบาลในรัชกาลที่ 5 ทรงตั้ง “คอมมิเต้จัดการโรงพยาบาล” เพื่อจัดตั้งโรงพยาบาลที่วังหลัง พ.ศ. 2429 ด้วยราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อรำลึกถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ จากงานพระเมรุมาเป็นโรงพยาบาล มีการปลูกสร้างเรือนคนไข้พร้อมพระราชทรัพย์อีก 56,000 บาท เพื่อสร้างถาวรวัตถุและสร้างตึกเป็นที่สอนวิชาแพทย์ด้วย เมื่อเดือนพฤษภาคม 2432 เรียกโรงเรียนแพทยากร แพทย์ประจำโรงพยาบาลศิริราชมีแพทย์ไทยแผนโบราณและแพทย์ฝรั่งทางบาดแผล

หน้าที่ของกรมพยาบาล พ.ศ. 2431

1. ควบคุมและจัดกิจการของศิริราชพยาบาล
2. จัดการศึกษาแพทย์ซึ่งตั้งขึ้นหลังเปิดโรงพยาบาลแล้ว
3. ควบคุมดูแลโรงพยาบาลอื่น โรงพยาบาลเทพศิรินทร์ บูรพาพยาบาล โรงพยาบาลเนิร์สซิงโฮม โรงพยาบาลหมอเฮลล์ บางรัก โรงพยาบาลโรคจิต ปากคลองสาน โรงพยาบาลสามเสน
4. จัดการปลูกฝีเป็นทานแก่ประชาชน

พ.ศ. 2439 กรมพยาบาลในสังกัดกระทรวงธรรมการ

1. ตั้งโรงเรียนนางผดุงครรภ์ พ.ศ. 2439
2. จัดตั้งการผลิตพันธุ์หนองฝีใช้เอง
3. จัดให้มีแพทย์ประจำเมือง
4. ทำยาตำราหลวงเอง
5. ตั้งโสตศาศาลารัฐบาล (MEDICAL DEPOT)
6. ตั้งกองแพทย์ ทำหน้าที่ป้องกันโรค ป้องกันโรคระบาด ปลูกฝีให้ประชาชน

พ.ศ. 2445 กรมพยาบาลในกระทรวงมหาดไทย

- พ.ศ. 2448 รัชกาลที่ 5 ตั้งการสุขาภิบาล ตำบลท่าฉลอม จังหวัดสมุทรสาคร
- พ.ศ. 2451 ต่อมา ขยายการสุขาภิบาลในจังหวัดนครราชสีมา จันทบุรี สงขลา นครศรีธรรมราช ชลบุรี นครปฐม

พลเมืองประเทศไทย

เป็นเวลา 700 กว่าปี จากสุโขทัย ถึง รัตนโกสินทร์

ประชากรของประเทศคงที่อยู่ที 5 ล้านคน

- พ.ศ. 2454 ประเทศไทยมีพลเมือง 8,226,408 คน

- พ.ศ. 2455 กรมพยาบาลในกระทรวงมหาดไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 เปลี่ยนเป็น กรมประชาภิบาล

27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461

กรมพยาบาล เปลี่ยนเป็น กรมสาธารณสุข ในกระทรวงมหาดไทยและตั้งอธิบดี กรมสาธารณสุข พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร

- พ.ศ. 2466 – 2472 ROCKEFELLER FOUNDATION ช่วยแพทย์ปริญารุ่นแรก

- พ.ศ. 2469 กรมสาธารณสุขในสมัยรัชกาลที่ 7

- พ.ศ. 2475 วันที่ 24 มิถุนายน มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 มีการจัดตั้ง “กองแพทย์สังคม” ดูแลโรงพยาบาลและตั้งกิจการบริหารเพิ่มเติมเป็น 15 กอง

- พ.ศ. 2485 ตั้งกระทรวงสาธารณสุข

ในสมัยรัชกาลที่ 8 ให้เป็นการรวบรวมการแพทย์ทั้งสิ้นให้เป็นหน่วยเดียว จึงให้ตั้งกรรมการจำนวน 11 คน มีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นประธาน นายเถียร วิเชียรแพทยาคม เป็นกรรมการและเลขานุการ

สั่ง ณ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2485

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

คณะกรรมการเห็นสมควรแบ่งงานเป็น

1. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
2. สำนักปลัดกระทรวง
3. กรมการแพทย์
4. กรมประชาสงเคราะห์
5. กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
6. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
7. กรมสาธารณสุข (เปลี่ยนชื่อเป็น กรมอนามัย พ.ศ. 2495)

วันที่ 10 มีนาคม

พันเอกชวง เซวงค์ดีสงคราม รัฐมนตรีว่าการ

นายแพทย์พูน ไททยากร ปลัดกระทรวง

ที่ตั้งกระทรวงสาธารณสุข

อาศัยอยู่ในกระทรวงมหาดไทย กุมภาพันธ์ 2485

23 พฤษภาคม 2485 ว่างสุขทัย สามเสน เข้าอาคารเดือนละ 5,000 บาท สมัยพระยา
บริรักษ์เวชชการเป็นรัฐมนตรี

14 พฤศจิกายน 2493 ริมน้ำเจ้าพระยา เนื้อที่ 14 ไร่ 3 งาน 9 วา ว่างทะเลเวสม์

พ.ศ. 2498 สมัย พลโทประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรี มีองค์กรเกี่ยวกับต่างประเทศ
WHO มาร่วมงานในสำนักงานปลัด ICA องค์การสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ UNICEF

อนุสรณ์สาธารณสุข ครบรอบ 40 ปี (พ.ศ. 2485 – 2525)

ท่านปลัดกระทรวง ศาสตราจารย์นายแพทย์ประกอบ ตู๊จินดา

ปลัดกระทรวง 21 กันยายน 2525 (200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์)

กิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในการน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
3. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

จากเริ่มแรก เริ่มสถาปนากกระทรวงสาธารณสุขจนปัจจุบันในหนังสืออนุสรณ์ ครบรอบ 40

ปี มีเรื่องน่าสนใจอยู่ 2 เรื่อง คือ

1. เรื่องการซื้อที่ดินข้างกระทรวง โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ยุทธ สัจจวาณิชย์
2. วิวัฒนาการทางแพทย์และการสาธารณสุขสมัยรัตนโกสินทร์ โดย พระไวยงวิธีการ ปลัดกระทรวงคนแรก ได้เล่าให้ฟังถึงเรื่องการสุขาภิบาล (SANITATION) สมัยรัชกาลที่ 5 ได้เชิญแพทย์ชาวอังกฤษ ชื่อ นายแพทย์ เอ็ม คาร์ชีว เป็นผู้ช่วยกรมแพทย์สุขาภิบาล และเป็นครูสอนนักเรียนแพทย์ที่ศิริราชด้วย พ.ศ. 2458 ท่านจึงเลือกแพทย์ 4 ท่าน มาร่วมงานด้วยที่กองสุขาภิบาล คือ (ยศต่อมา)

พระไวยงวิธีการ	}	สมัยรัชกาลที่ 6
พระชาลวธิวิเศษ		
พระเชษฐวธิวิเทศ		
พระบรรจงพยาบาล		

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ป้องกันโรคติดต่อเข้ามากับเรือต่างประเทศ ซึ่งไม่ค่อยพอใจให้แพทย์ไทยไปตรวจ

การทำความสะอาดกรุงเทพฯ

การกำจัดอุจจาระแบบไทยสมัยนั้น มักจะทำเป็นปิรามิด สร้างตามตลาดและวัด เป็นอาหารที่ดีของสุนัข-หมูวัด มีกลิ่นและแมลงวัน

การจัดส้วมหลุม ขุดดินเป็นหลุม มีฝาปิดที่นั้ง

การจัดส้วมมีถังรองรับ มีคนมารับเป็นวัน

พระจุลจอมเกล้า รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเสด็จตรวจส้วม และมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ อธิบดีกรมสุขาภิบาล เกี่ยวกับการสร้างส้วมสาธารณะและส้วมในสถานที่ราชการ

พระยานครพระราม (สวัสด์ มหากาย) ผู้ว่าราชการจังหวัดสวรรคโลก ได้คิดสร้างส้วมราดน้ำขึ้นใช้ในเรือนจำจังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2471

ต่อมาเมื่อสร้าง กรมสาธารณสุขขึ้น พ.ศ. 2461 รัชกาลที่ 6 จึงย้ายมาอยู่ในกรมสาธารณสุข

สมเด็จพระบรมราชชนก เมื่อ พ.ศ. 2467 ทรงแสดง “วิถึปฏิบัติกาารสุขาภิบาล” ในการอบรมแพทย์

10. แนวความคิดเรื่อง สุขภาพดีถ้วนหน้า เมื่อ พ.ศ. 2543

HEALTH FOR ALL BY THE YEAR 2000

สงครามโลก ครั้งที่ 2 ยุติลงด้วยระเบิดปรมาณู

ลูกแรก วันที่ 6 สิงหาคม 2488 เวลา 8.04 นาฬิกา ณ เมืองอิโรชิมา ประเทศญี่ปุ่น มีผู้เสียชีวิต 400,000 คน

ลูกที่สอง วันที่ 9 สิงหาคม 2488 ณ เมือง นางาซากิ

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโลกได้ก้าวหน้าไปมากมาย แต่การแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยของประชากรส่วนใหญ่จำนวนประมาณหนึ่งพันล้านคนยังต้องเวียนว่ายอยู่ในความยากจน ความขาดแคลนอาหาร ยังเป็นโรคภัยไข้เจ็บ ยังมีอายุสั้น เด็กประมาณ 100-200 คน ใน 1,000 คน จะตายก่อนอายุ 5 ปี

องค์การอนามัยโลก ในฐานะองค์กรด้านแพทย์และสาธารณสุขโลก เห็นว่าเป็นการขัดต่อธรรมเนียมขององค์การ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองให้มีอนามัยในระดับอันสมควร ฉะนั้น ในปี พ.ศ. 2520 องค์การอนามัยโลกจึงกำหนดเป้าหมาย “สุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543”

ในเดือนกันยายน 2521 องค์การอนามัยโลกและองค์การยูนิเซฟ จัดประชุม ณ เมืองอัลมาอตา สหภาพโซเวียต ยอมรับ “การสาธารณสุขมูลฐาน” เป็นกุญแจนำไปสู่ “สุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543”

นายแพทย์อัลฟแคน มาร์เลออร์ ผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลก

บัญญัติ 10 ประการ ของสาธารณสุขมูลฐาน

(แผนพัฒนาการสาธารณสุข สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 : พ.ศ. 2525-2529)

1. การให้สุขศึกษา
2. การโภชนาการ
3. สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะน้ำสะอาด
4. การมารดาทารกสงเคราะห์ รวมทั้งการวางแผนครอบครัว
5. การให้ภูมิคุ้มกัน
6. การควบคุมโรคประจำท้องถิ่น
7. การจัดหาหลัก รวมทั้งสมุนไพร
8. การให้บริการพื้นฐานสาธารณสุข โดยเฉพาะจากอาสาสมัคร
9. ทัศนสาธารณสุข
10. สุขาภาพจิต

โครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชากรในชาติ พ.ศ. 2528-2530

จปฐ. 8 ประการ เพื่อคุณภาพชีวิต

1. อาหารดี
2. มีบ้านอาศัย
3. ศึกษาอนามัยถ้วนหน้า
4. ครอบครัวปลอดภัย
5. ได้ผลผลิตดี
6. มีลูกไม่มาก
7. อยากร่วมพัฒนา
8. พาสู่คุณธรรม

11. การเปลี่ยนแปลงส่วนราชการกระทรวงสาธารณสุข

จำเดิมแต่ พ.ศ. 2500 มีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2515 ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางราชการ การสังคม การเศรษฐกิจ การเสมอภาคในสิทธิเสรีภาพ นักเรียนนักศึกษาตามมหาวิทยาลัยและประชาชนที่เห็นโดยเฉพาะการคอรัปชั่น ได้ร่วมใจร่วมกาย ต้องบาดเจ็บล้มตาย จึงเกิดการปฏิวัติเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ต้องมีการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีและรัฐบาล เป็น ฯพณฯ สฤษดิ์ ธวัชชัย เป็นนายกรัฐมนตรี

กระทรวงสาธารณสุขจึงต้องเปลี่ยนแปลงส่วนราชการตามความเป็นธรรมและความเหมาะสม ให้สมกับคำว่า

“เมื่อแสงทองส่องฟ้าอำไพ ขอให้ประชาชนได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน”

12. ในวาระครบรอบ 55 ปี ของกระทรวงสาธารณสุข

สถานที่เก่าคับแคบ ทางราชการเห็นมีสถานที่ใหม่ที่กว้างขวาง ที่คุณหลวงวิเชียรแพทยาคม ชื่อไว้ 1,000 ไร่ เพื่อใช้เป็นที่รักษาผู้ป่วยทางโรคจิต ด้วยการให้ทำงานเพื่อการรักษา นอกจากการให้ยา

วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดที่ทำงานใหม่ของกระทรวงสาธารณสุข เลขที่ 88/20-24 หมู่ที่ 4 ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ในสมัย ฯพณฯ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็น นายกรัฐมนตรี
 ฯพณฯ นายมนตรี พงษ์พานิช เป็น รัฐมนตรีว่าการ
 ฯพณฯ นายสรรอรรถ กลิ่นประทุม เป็น รัฐมนตรีช่วย
 ฯพณฯ นายสุนทร วิลาวัลย์ เป็น รัฐมนตรีช่วย
 พลเรือตรีวิฑูร แสงสิงแก้ว เป็น ปลัดกระทรวงฯ

หมายเหตุ :

1. เอกสารชิ้นนี้แต่เดิมไม่ได้ตั้งใจจะเผยแพร่ในวงกว้าง แต่เนื่องจากทางหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย ทำงานบนความเชื่อว่า การพัฒนาระบบสุขภาพไทยให้ก้าวหน้าต่อไปได้นั้น จะแยกออกไปไม่ได้จากการหันไปทบทวนอดีตความเป็นมาของตนเอง ซึ่งได้แก่การศึกษาทำความเข้าใจระบบสุขภาพทั้งในมิติประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ศ.นพ. เสม พริ้งพวงแก้ว ถือเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญทั้งของประเทศหรือระบบสุขภาพไทย และเป็นผู้ที่ใส่ใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของระบบสุขภาพในทั้ง 2 มิติมาโดยตลอด ทางหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย จึงนำเอกสารชิ้นนี้มาเผยแพร่เพื่อเป็นการแสดงความคารวะแด่ ศ.นพ. เสม พริ้งพวงแก้ว ในฐานะที่ท่านเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างของการทำงานในด้านนี้ให้กับหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์สุขภาพไทย

2. เอกสารการเตรียมการเข้าร่วมสัมมนาผู้รู้เห็นประวัติศาสตร์ระบบสุขภาพไทย (Witness Seminar ครั้งที่ 1) จากยุคบุกเบิกถึงสิ้นแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 5 เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2551 ฉบับนี้จัดพิมพ์ขึ้นจากลายมือของ ศ.นพ. เสม พริ้งพวงแก้ว เพื่อเผยแพร่ให้ทราบ แนวความคิด ความสนใจของ ศ.นพ. เสม พริ้งพวงแก้ว ในการทำงานด้านการแพทย์การสาธารณสุข ในช่วงชีวิตของท่านเท่านั้น เอกสารฉบับนี้ไม่ใช่เอกสารที่ตั้งใจให้เป็นเอกสารทางวิชาการประวัติศาสตร์ ท่านเขียนจากความทรงจำ เพื่อนำมาเล่าในการสัมมนา ดังนั้นอาจมีความคลาดเคลื่อนจากความรู้ความเข้าใจของผู้รู้ทางวิชาการประวัติศาสตร์ได้บ้าง